

RECENZIE

Genurile digitale și discursul științific. Reflecții metateoretice asupra cărții *Digital Genres in Academic Knowledge Production and Communication. Perspectives and Practices* [Genuri digitale în producția și comunicarea cunoașterii academice. Perspective și practici] de María José Luzón și Carmen Pérez-Llantada (Bristol, UK; Jackson, Tennessee: *Multilingual Matters*, 2022)

De Alina BUZATU, Diana HORNOIU, Monica VLAD
Universitatea Ovidius din Constanța

Genul este un concept despre care anticii știau, deja multe; în acest moment, secole mai târziu, există mii de pagini ce problematizează, în diferite chei teoretice, pluralitatea sensurilor și relevanța în raport cu discursul uman. Dacă epoci de-a rândul a fost legat de literatură, azi știința de carte, verificată și prin ceea ce știm din viață, ne spune că genul este un instrument indispensabil pentru înțelegerea identității socioculturale a unui ansamblu textual, oricât de rebarbativ; specificațiile de gen, schemele și repertoriile, sunt acele date care ne orientează cognitiv, care mediază pactul de comunicare, stabilește durate, proiectează orizonturi de așteptare și programează semioza. Nu este de mirare că, schimbând ceea ce este de schimbat, teoreticienii contemporani au pus la lucru acest concept în câmpul imens, în expansiune, al producției de cunoaștere digitală. Este momentul deci să vorbim de *genuri digitale* – matrici de discurs „îmbibate” de specificul formelor din rețeaua globală, adică modificate de hyperlinking, multimodal și interactivitate.

Interesul pentru genurile digitale crește exponențial, hrănit de *Zeitgeist*. Există și o specializare a acestui interes: oamenii de știință încearcă să reorganizeze metateoretic cunoașterea despre domeniile lor de lucru în raport cu emergența digitalului. Nevoia de reperspectivare conceptuală cuprinde și eforturile de a înțelege cum se conjugă modalitățile de comunicare digitală formalizate ca genuri/ subgenuri/ specii și discursul științific – altfel spus, ne interesează să știm care și cum sunt genurile digitale prin care se transportă și se diseminează mai bine, mai eficient, conținuturile științei.

Preocupările metateoretice cu referire la genurile digitale și discursul științific au condus la implicarea unui colectiv de cadre didactice ale Facultății de Litere în proiectul internațional, implementat în parteneriat, *Digital language and communication resources for EU scientists (DILAN)* - KA220-HED - *Cooperation partnerships in higher education*. Munca de cercetare din cadrul proiectului este așezată pe un temei dialogic de idee

teoretică și reflecție metateoretică, în urma studierii celor mai importante titluri din bibliografia de specialitate. Dintre multele apariții editoriale de interes pe subiect, o carte ne-a atras atenția cu precădere, pentru că pune conceptul de gen în perspectiva discursului academic – este vorba de *Digital Genres in Academic Knowledge Production and Communication Perspectives and Practices* (Bristol, UK / Jackson, Tennessee: Multilingual Matters, 2022), carte scrisă de María José Luzón și Carmen Pérez-Llantada.

Digital Genres in Academic Knowledge Production and Communication Perspectives ne pune în fața unui studiu dens, organizat în 11 secvențe împletite rizomatic. Alcătuirea discursului, operațiile interpretative, stilul elegant și limpede vădesc obișnuințele argumentării academice, conduse atent, responsabil, discernut; este o carte pentru specialiști, dar care își îndeamnă cititorii să iasă din turnul de fildeș al unei specializări academice – oricare ar fi aceasta: sociolingvistică, pragmatică, filozofia limbajului, teoria textului - și să privească existența discursivă în ansamblul său. În ce ne privește, am citit cartea pentru a formula glosele metateoretice ale propriei noastre cercetări; observațiile ce urmează nu sunt un rezumat „linear” al textului citit, ci comentarea critică a celor mai importante concepte pentru întreprinderea noastră științifică.

Genurile digitale: definiție și roluri

În prima unitate de conținut, *Why Focus on Digital Genres?* [De ce să ne concentrăm asupra genurilor digitale?], autoarele relevă că regimul digital al cunoașterii nu înseamnă doar o „afișare” de idei pe alte suporturi, ci o transformare profundă, ireversibilă a ceea ce se comunică: știința deschisă înseamnă efort de inteligibilitate, de adecvare a conținuturilor înalt codificate la nevoile și așteptările unor audiențe diverse, nespecializate. Cercetarea universitară nu își mai permite luxul autarhiei de limbaj: adevărata vizibilitate și sursele de finanțare vin atunci când ideile de cunoaștere se pun în slujba unor scopuri din afara academiilor; comunicarea ce odinioară era *ex cathedra* trebuie să iasă în lumea reală, să învețe dinamismul, colaborativitatea, interactivitatea. Prin urmare, cartea structurează patru linii de investigație fundamentale: care sunt genurile digitale produse de cercetarea academică (și subiacent, de ce au apărut aceste genuri); care sunt scopurile acestor genuri digitale; care sunt categoriile de public țintă; care sunt resursele semiotice utilizate azi de genurile digitale. Cele patru întrebări reprezintă urzeala care ține laolaltă țesătura cărții: răspunsurile date, rând pe rând, sunt exerciții de luciditate, menite, pe de o parte, să ajute cercetătorii să înțeleagă mai bine comportamentul discursiv, pe al lor și pe al altora și, pe de altă parte, să deprindă noi practici de producție discursivă, să se adreseze unor comunități noi. Prin fiecare argument și exemplu, în fiecare secvență, autoarele relevă

posibilitățile multiple de acțiune retorică oferite cercetătorilor de repertoriul în expansiune al genurilor digitale.

A doua secvență de cercetare, intitulată *Genre as a Framework for the Analysis of Digital Communication* [Genul ca ramă pentru analiza comunicării digitale] așază definițiile conceptului de gen pe temeiul teoriilor a doi lingviști din generații diferite - John Swales și Carolyn Rae Miller. Astfel, genul este o nevoie socială obiectivată, supusă unor convenții recunoscute în comun de membrii unei comunități de discurs. Este ceea ce se numește o perspectivă **ecologică**, care judecă practicile, rolurile, intențiile, schemele și scripturile de gen dintr-o perspectivă socială. Mai mult, în aceste coordonate vorbim întotdeauna de plural; genurile nu există monadic, ci doar împreună, în interacțiune permanentă, ca seturi, asamblaje, sisteme sau – reluând conceptul fundamental – ecologii. Bazându-se pe conceptualizarea genului ca instrument semiotic pentru realizarea acțiunilor, această carte ne dă o privire de ansamblu asupra gamei de oportunități pentru producerea și diseminarea cunoștințelor pe care savanții găsi pe internet: cercetătorii își pot „arăta” cercetările prin genuri audiovizuale, pot împărtăși cu colegii cercetările lor în curs, le pot evalua și discuta în moduri noi, pot interacționa cu colegii de pe rețelele sociale academice, își pot disemina munca către un public diversificat și pot implica publicul în procesele de cercetare - și nicio opțiune nu le exclude pe celelalte.

Dacă punem la lucru definiția genului ca ecologie, câteva observații importante se cristalizează. În primul rând, funcționarea împreună a genurilor digitale duce la proliferarea (viralizarea?) de noi genuri și subgenuri, din ce în ce mai rafinat diferențiate, dar care rămân legate – cercetătoarele reiau sintagma de *genuri imbricate*; o caracteristică distinctă a majorității genurilor digitale este natura lor hibridă, neliniară, fluidă și supraordonată, ceea ce înseamnă că granițele dintre acestea nu sunt clar trasate în mediul digital. În al doilea rând, tot împreună, genurile digitale sunt într-o metamorfoză permanentă, speculând beneficii precum multimodalitatea, legăturile supraordonate (hyperlinking), modularitatea, interactivitatea; le putem considera genuri „deschise” sau genuri „vii”, deoarece conținutul nou poate fi adăugat oricând sau conținutul existent poate fi modificat și actualizat. Posibilitatea de actualizare și adăugare a conținutului oferit de noile media este deosebit de relevantă pentru genurile științifice, deoarece dă șansa permanentei reformulări și revizuirii. Aceste schimbări matriceale sunt determinate și de noile cerințe socioeconomice și de schimbările asociate în cultura și tehnologiile cercetării, având în vedere că se așteaptă din ce în ce mai mult ca cercetătorii din unele discipline să răspundă noilor exigențe legate de știința deschisă; vremurile științei închise în turnuri de fildeș sunt de mult apuse. În momentul în care vorbim, cercetarea este o activitate de grup sau de colaborare și devine din ce în ce mai interdisciplinară și globalizată, implicând astfel

cercetători din spații diferite, medii lingvistice diferite, care își pun eforturile în slujba societății.

Inventar la zi: noile practici de comunicare științifică, noi roluri, noi angajamente

Pe parcursul cărții în discuție, autoarele survolează cele mai noi practici de comunicare a cunoștințelor mediate digital, care îi ajută pe cercetători să îndeplinească cerințele de vizibilitate, colaborare, deschidere și reproductibilitate. În primul rând, am văzut că genurile digitale ajută la împărtășirea cercetării în rețelele profesionale și la menținerea colaborării dincolo de granițele unei limbi, ale unei comunități sau ale unei țări. Au apărut o serie de genuri digitale pentru a sprijini comunicarea unificată. Dăm un singur exemplu: pentru a partaja rezultatele cercetării în diverse formate și pentru a disemina informații detaliate despre metodele și procedurile de cercetare, cercetătorii din domeniile STEM folosesc *jurnalul deschis de laborator* [Open Lab Notebook]; furnizarea documentației detaliate a practicii de cercetare contribuie la reproductibilitatea și reutilizarea rezultatelor cercetării și, prin urmare, la eficiența cercetării.

Genurile digitale oferă nu doar șansa ca savanții să își arate cercetarea comunităților experte mult mai rapid, ci și beneficiul deschiderii științei către audiențe cu mai puțină expertiză, contribuind atât la construirea participativă de cunoștințe, cât și implicarea publicului în știință. Capacitatea tehnologică sprijină formele de dialog și schimburile de opinii mai puțin formalizate, sprijinind angajamentul public față de știință și diseminarea de cunoștințe academice dincolo de comunitățile specializate.

Tot astfel, genurile digitale permit și noi practici de evaluare a cercetării. Genurile tradiționale de evaluare *inter pares* sunt în plină evoluție, facilitând un proces de evaluare mai transparent și participativ; cercetările publicate pot fi acum evaluate nu doar prin recenzii „tradiționale” sau metrice, ci și prin note și comentarii „în timp real”, într-o conversație continuă care îmbunătățește calitatea cercetării.

Identitatea științifică digitală

Un rol esențial asumat de genurile digitale vizează construirea identităților academice. Aceste identități sunt realizate și negociate nu numai în genuri digitale cu un scop de promovare clar (de exemplu, diverse tipuri de bloguri și pagini personale academice), ci și în genuri pentru stabilirea și menținerea schimburilor academice formale (de exemplu, rapoartele cu acces deschis ale recenzițiilor), schimbul informal precum cel prin tweet-uri sau comentarii pe forumuri de discuții. Genurile digitale facilitează construirea de identități științifice multiple, multifacetate, pentru a răspunde așteptărilor diverselor audiențe. În toate aceste genuri, oamenii de știință se poziționează nu numai în

cadrul comunităților de referință, ci și în raport cu diversele categorii de public din spațiul social. Aici resursele semiotice multimodale pot fi de imens folos, pentru că pot facilita accesibilizarea științei – e mai simplu să înțelegi un mesaj științific complex atunci când este prezentat prin imagini, turnat într-o „poveste” grafică sau dacă se utilizează un stil informal, mai puternic marcat subiectiv, mai personal.

Valorile dialogului multilingv

Comunicarea online a cercetătorilor a devenit, de asemenea, „mai” (!) multilingvă și, foarte important, mai tolerantă cu formele lingvistice non-standard atunci când engleza – *lingua franca*, așa cum știm – este folosită ca mijloc de comunicare comun. Este știut că dialogul științific internațional se desfășoară, în general, în limba engleză, care este folosită mai mult ca o limbă comună decât ca o limbă maternă. Genurile digitale pot oferi mai multe oportunități pentru oamenii de știință multilingvi de a-și disemina cercetările la nivel internațional și de a discuta, de a evalua cercetările și ideile altora, deoarece în majoritatea acestor genuri nu există niciun jandarm care să vegheze la utilizarea fără greșală a limbii engleze. În timp ce în domeniul publicării formale, întrebarea dacă engleza ca limbă maternă sau stăpânită la perfecție aduce avantaje în obținerea publicării cercetării rămâne încă un subiect de dezbatere academică, în unele dintre noile genuri utilizarea impecabilă a limbii engleze nu este întotdeauna o preocupare atât de importantă. Pentru mulți savanți multilingvi, folosirea limbii engleze ca limbă suplimentară în schimburile comunicative informale de pe web implică mai puține sarcini și mai puțină presiune decât scrierea în limba engleză în scopuri de publicare a cercetării, pentru că se acordă mai multă atenție menținerii comunicării decât corectitudinii limbajului.

Zone de umbră ale genurilor digitale

Avantajele extraordinare pe care le oferă genurile digitale în comunicarea științei au și niște costuri ascunse. María José Luzón și Carmen Pérez-Llantada ne cer să păstrăm în atenție și tensiunile, limitele și frustrările pe care le pot suscita discursul digital, precum dilema alegerii între cercetarea formalizată, valorizată în toate evaluările profesionale, și cercetarea diseminată informal, pe rețelele sociale, care nu este privită ca „serioasă” în multe comunități de specialiști; sau lipsa de control asupra a ce informații sunt vizibile și preocupările cu privire la modul în care publicul neintenționat poate folosi astfel de informații; sau posibilitatea abuzului verbal și a hărțuirii publice, chiar și de către oameni lipsiți de expertiză reală.

În mod substanțial, *Digital Genres in Academic Knowledge Production and Communication Perspectives and Practices* de María José Luzón și Carmen Pérez-Llantada înseamnă o lectură importantă pentru întreprinderea

științifică la care lucrăm, pentru că ne ordonează ideile puse în premisele proiectului nostru, ne ghidează argumentarea, ne dă exerciții de verificare a propriilor date de cercetare, ne propune teme de reflecție continuă.